

11.1.2023

LSAVI/18023/00.02.00/2022

Lounais-Suomen aluehallintovirasto
Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat

Eduskunnan sosiaali- ja terveystoimikunta

viite Sosiaali- ja terveystoimikunnan etäkuulemisasiantuntijakutsu koskien hallituksen esitystä 300/2022 vp

Eduskunnan sosiaali- ja terveystoimikunta on 16.12.2022 toimittanut Lounais-Suomen aluehallintovirastolle etäkuulemisasiantuntijakutsun, jossa toimikunta pyytää viraston asiantuntijaa kuultavaksi sekä kirjallista asiantuntijalausuntoa asiasta HE 300/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi potilasasiavastaavista ja sosiaaliasiavastaavista sekä varhaiskasvatuslain 53 §:n muuttamisesta.

Lounais-Suomen aluehallintovirasto lausuu kirjallisena lausuntoon seuraavaa:

Kokonaisuutena arvioiden aluehallintovirasto pitää lakiesitystä onnistuneena ja kannatettavana. Viraston näkemyksen mukaan potilas- ja sosiaaliasiavastaavien toiminnan keskittäminen pääsääntöisesti hyvinvointialueiden järjestettäväksi sekä säännökset asiavastaavien riippumattomuudesta, tehtävistä ja henkilötietojen käsittelystä edistävät asiakkaiden ja potilaiden oikeusturvaa. Erityisesti potilasasiamiestoiminnan laadun ja potilaiden oikeusturvan voidaan arvioida paranevan, kun myös potilasasiavastaavien kelpoisuudesta säädetään jatkossa laissa.

Lakiesityksen 2 §:n 4 momentin mukaan hyvinvointialueen on nimettävä potilasasiavastaavia ja sosiaaliasiavastaavia *riittävästi* siten, että palveluja on saatavilla potilaiden ja asiakkaiden palvelutarpeen mukaisesti. Aluehallintovirasto toteaa tältä osin, että lain perusteluissa tulisi määritellä ainakin suuntaa-antava, kohtuullinen asukasmäärä, josta yksi potilas- tai sosiaaliasiavastaava voisi enimmillään vastata. Sosiaali- ja terveystoimikunnan selvityksessä "Sosiaaliasiamiestoiminnan kehittäminen" (STM 2008:17) kohtuullisena asukasmääränä

LOUNAISSUOMEN ALUEHALLINTOVIKASTO
Postiosoite: PL 4, 13035, AVI

puh. 0295 016 000
kirjaamo.lounais@avi.fi
<http://www.avi.fi/>

pidettiin enintään 100 000 asukasta asiamiestä kohden ja myös Tuomas Kumpulan sosiaali- ja potilasasiamiestoimintaa koskevassa selvityksessä (STM 2020:13) esitetään, että asiamiehet tulisi nimetä toiminta-alueen väestömäärään suhteutettuna. Kumpulan raportin mukaan jokaisella alueella tulee olla sekä yksi sosiaaliasiamies että yksi potilasasiamies 100 000 – 150 000 asukasta kohden. Aluehallintovirasto katsoo, että mikäli asiavastaavien henkilötyövuosimäärä jää järjestäjätahon vapaasti harkittavaksi, voi asiavastaavapalveluiden saatavuus ja yhdenvertainen toteutuminen eri hyvinvointialueilla vaarantua. Suuntaa-antavan arviointikriteerin puuttuminen hankaloittaa myös valvontaviranomaisten yhdenmukaista ohjausta ja valvontaa asiavastaavatoiminnan riittävän resursoinnin osalta.

Potilas- ja sosiaaliasiavastaavien riippumattomuuden ja puolueettomuuden kannalta aluehallintovirasto pitää hyvänä ehdotetun 5 §:n sisältöä sekä sitä, että ehdotetun 2 §:n 3 momentin mukaan asiavastaavien toiminta on järjestettävä yhtenäisenä hallinnollisena kokonaisuutena erillään hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen ja tuottamiseen liittyvistä tehtävistä. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan esitys ei nykyisellään kuitenkaan turvaa riittävästi sosiaali- ja potilasasiavastaavien edellytyksiä puuttua havaitsemiinsa, asiakkaan tai potilaan oikeuksia vaarantaviin epäkohtiin. Erityisesti ostopalveluna hankittavan asiavastaavatoiminnan osalta riippumattomuus saattaa vaarantua. Jotta asiavastaavat voisivat nostaa vapaasti esille havaitsemiaan epäkohtia ja kehittämisehdotuksia, tulisi lakiin aluehallintoviraston näkemyksen mukaan lisätä sosiaalihuoltolain (1301/2014) 48 §:ää vastaava, nimenomainen säännös asiavastaaviin ja toiminnan vastuuhenkilöön kohdistuvien kielteisten vastatoimien kiellosta. Lakiesityksen perusteluissa (s.49) todetaan, että työlainsäädännön, yhdenvertaisuuslain ja rikoslain säännökset suojaavat työntekijää laittomalta työ- tai virkasuhteen päättämiseltä, syrjinnältä tai muulta lain vastaiselta kohtelulta. Aluehallintovirasto toteaa, että em. säännökset suojaavat vastaavalla tavalla myös mm. sosiaalihuoltolain 48 §:ssä tarkoitettua henkilökuntaa ja tästä huolimatta ko. pykälässä on säädetty erikseen vastatoimien kiellosta. Aluehallintovirasto katsoo potilas- ja sosiaaliasiavastaavien aseman ja tehtävien olevan sillä tavoin erityisiä, että myös heitä koskevaan lainsäädäntöön tulisi sisällyttää asiaa koskeva, nimenomainen säännös.

Lakiesityksen 8 §:n mukaan potilasasiavastaavan ja sosiaaliasiavastaavan tehtävänä olisi tarvittaessa avustaa muistutuksen tekemisessä, kun taas mm. kantelun, oikaisuvaatimuksen, valituksen ja vahingonkorvausvaatimuksen osalta asiavastaavan tehtävänä olisi vain neuvoa, miten asia voidaan panna vireille toimivaltaisessa viranomaisessa. Lounais-Suomen aluehallintovirasto katsoo, että ehdotetun 8 §:n 1 ja 2 momentin 2. kohtiin tulisi lisätä asiavastaaville velvollisuus tarvittaessa avustaa asiakasta tai asiakkaan laillista edustajaa, omaista tai muuta läheistä myös kantelun laatimisessa, koska kantelun laatimiseen on heikosti saatavilla apua muualta. Lakiehdotuksen perusteluissa (s.58 ja 60) todetaan, että potilas- ja sosiaaliasiamiehet ovat nykyisinkin joissain tilanteissa saattaneet tarvittaessa avustaa potilaita/asiakkaita myös muiden oikeusturvaan liittyvien asiakirjojen kuin muistutusten laadinnassa, mihin ei olisi jatkossakaan es-tettä. Koska asiavastaavat em. perustelutekstin mukaan voisivat jat-kossakin avustaa myös kantelujen laatimisessa, mutta eivät toisaalta kuitenkaan olisi siihen velvoitettuja, asettaa tämä asiakkaat ja poti-laat tässä suhteessa eriarvoiseen asemaan. Muistutuksia ja kanteluja tehdään usein hyvin saman tyyppisistä asioista, eikä aluehallintovi-raston näkemyksen mukaan ole perusteltua, että asiakkaan/potilaan lakisääteinen oikeus saada tarvittaessa apua asiakirjan laadintaan ra-joittuisi vain muistutuksiin. Kanteluasioissa annetut päätökset eivät voi johtaa jo annettujen hallintopäätösten kumoamiseen tai vahin-gonkorvausten saamiseen, jolloin asiakkaan/potilaan näkökulmasta ei ole mielekästä hankkia maksullista apua kantelun laatimiseen, toi-sin kuin esim. valitus- tai vahingonkorvausasioissa saattaa olla. Näin ollen aluehallintovirasto katsoo, että kantelun tekemisessä avustami-nen – mikäli asiakas tai potilas apua tarvitsee - soveltuisi parhaiten asiavastaavien tehtäväksi. Asiavastaavien tehtävien tarkempi ja yksi-selitteisempi määrittely mahdollistaisi myös toiminnan yhdenmukai-sen ohjauksen ja valvonnan.

Lakiehdotuksen 8 §:n 4 momentin osalta aluehallintovirasto pitää myönteisenä sitä, että vuosittain laadittava, potilaiden ja asiakkaiden oikeuksien ja aseman kehitystä koskeva selvitys, tulee esityksen mu-kaan toimittaa tiedoksi myös aluehallintovirastolle. Em. selvityksen tiedoksi saaminen edesauttaa aluehallintovirastojen suunnitelmalli-sen/ riskiperusteisen valvonnan kohdentamista, kun virasto saa sel-vitysten kautta tietoja siitä, miten potilaiden ja asiakkaiden oikeudet

ja asema ovat alueella kehittyneet ja minkälaisia ongelmia palveluissa mahdollisesti on tullut esiin. Hyvinvointialueen omavalvonnan toteutumisen ja läpinäkyvyyden kannalta aluehallintovirasto katsoo, että ehdotettua 8 §:n 4 momenttia tulisi vielä täydentää siltä osin, että hyvinvointialuetta veloitettaisiin tiedottamaan julkisesti niistä mahdollisista toimenpiteistä, joihin asiavastaavien selvitys on hyvinvointialueella johtanut.

Potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien toiminnan valvonnasta ehdotetaan säädettäväksi lain 14 §:ssä. Pykälän perustelujen (s.75) mukaan *”Sen lisäksi, että aluehallintovirasto ja Valvira valvovat potilas- ja sosiaaliasiavastaavien toimintaa järjestävää tahoa, ne voivat antaa hallinnollista ohjausta myös suoraan virheellisestä menettelystä vastuussa olevalle henkilölle.”* Aluehallintovirasto katsoo, että epäselvyyksien välttämiseksi perusteluissa tulisi täsmentää, viitataanko edellä mainitulla ”henkilöllä” yksittäiseen potilas- ja sosiaaliasiavastaavaan, vai toiminnan järjestämisen tai tuottamisen osalta vastuussa olevaan henkilöön. Selvää on joka tapauksessa se – kuten myös perusteluissa todetaan – ettei potilas- ja sosiaaliasiavastaavia olisi mahdollista valvoa ammattihenkilölainsäädännön nojalla, koska asiavastaavat eivät työskentele terveydenhuollon ammattihenkilön tai sosiaalihuollon ammattihenkilön tehtävissä.

Lisätietoja

Lisätietoja tästä lausunnosta antaa tarvittaessa sosiaalihuollon johtava ylitarkastaja Nina Siro-Södergård, puh. 0295 016 000 (vaihte).

Johtaja

Heikki Mäki

Sosiaalihuollon johtava ylitarkastaja

Nina Siro-Södergård

Tämä asiakirja LSAVI/18023/2022 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument LSAVI/18023/2022 har godkänts elektroniskt

Ratkaisija Mäki Heikki 11.01.2023 10:56

Esittelijä Siro-Södergård Nina 11.01.2023 10:32